

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΤΩΧΟΛΕΟΝΤΟΣ

(Ἑλληνικὴ μεσαιωνικὴ διήγησις.)

~~~~~

Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néo-hellénique. N° 49 Histoire de Ptocholéon précédée d'une étude littéraire par Ch. Gidel. Περὶ τοῦ γέροντος τοῦ φρονίμου Μουτζοκουρεμένου ποίημα νῦν τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ ἐν Παρισίοις χειρογράφου ἐκδοθὲν ἐπιμελεία καὶ διορθώσει Αἰμυλίου Δεγρανδίου. Paris 1872.—Εἰς 8ον ἐκ σελ. 54.

Τὸ παρὸν φυλλάδιον ἀποτελεῖ μέρος τῆς πρὸς τριῶν ἐτῶν ὑπὸ τοῦ κ. Legrand ἐκδομένης Συλλογῆς μνημείων πρὸς σπουδὴν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, ἐδημοσιεύθη δὲ καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ Ἐπετηρίδι τοῦ ἐν Παρισίοις συλλόγου πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν. Περιέχει δὲ μικρὰν διήγησιν ἐκ 584 στίχων ἐξηγημένην ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμοῦ 560 ἑλληνικοῦ χειρογράφου τῆς ἐν Παρισίοις ἐθνικῆς βιβλιοθήκης.

Ἡ διήγησις αὕτη εἶναι γεγραμμένη εἰς στίχους ἀνομοιοκαταλήκτους, εἰς δίμετρον τροχαϊκὸν πεποιημένους μέτρον ἢ στιχουργία ὅμως εἶναι πολλαχοῦ σφαλερὰ καὶ ἀπειρόκαλος, τοῦ ἀντιγραφῆως προδίδουσα τὴν ἀμάθειαν, ἣν καταφανεστέραν ποιοῦσιν οἱ ἀπειροὶ τῆς γλώσσης βαρβαρισμοί. Ὡς δ' ἐκ τῆς γλώσσης καὶ τῆς στιχουργίας δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὁ συγγραφεὺς ἦν ἴσως σύγχρονος τοῦ Ἑρμουϊακοῦ, τοῦ συγγραφέως τῆς περὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου διηγήσεως, τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῇ ἐκλογῇ μνημείων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης τοῦ Μαυροφρύδου· τὸ δὲ χειρόγραφον ἐγράφη, ὡς ὑποθέτουσιν οἱ συγγραφεῖς τοῦ καταλόγου τῆς παρισινῆς βιβλιοθήκης κατὰ τὴν **ΙΕ'** ἑκατονταετηρίδα.

Ἡ διήγησις αὕτη ἐπιγράφεται. «Περὶ τοῦ γέροντος τοῦ φρονίμου Μουτζοκουρεμένου.»¹⁾ ἐκτίθε-

¹⁾ Ἡ λέξις αὕτη σημαίνει ἴσως, τοῦ ταλασιπόρου, τοῦ δυστωχοῦ· ἡ μὲν λέξις μούτζοκουρεμένου

ται δ' ἐν αὐτῇ ἡ ἱστορία τοῦ πτωχοῦ τοῦ Πτωχολέοντος. Οὗτος ἦτο φρόνιμος, λόγιος καὶ πλουσιώτατος:

Οὐ γὰρ ἔμπορεε τὸ στόμα
οὔτε γλῶσσα, οὐ καρδία
νὰ εἰπῆ τὸ π' εἶχεν οὗτος
ὁ καλὸς ὁ γεροντίτης.

Ἄλλ' ὁ δαίμων ἐφθόνησε τοῦ ἀνδρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, καὶ ἰδοὺ λησταὶ Ἀραβες, ὅλον ἐκείνον τὸν πλοῦτον κατέστρεψαν. Ὁ γέρον ὅπως ἀπαλλάξῃ τοὺς υἱοὺς, τὰς θυγατέρας καὶ τοὺς γαμβροὺς καὶ ἐγγόνους αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐνδείας συμβουλεύει αὐτοὺς νὰ τὸν δέσωσι καὶ νὰ τὸν ὑπάγωσιν εἰς τὸν βασιλέα ὅπως τὸν πωλήσωσιν ὡς δούλον, ἀντὶ πεντάκις χιλίων ὑπερπύρων· τὰ τέκνα του τότε ἀῆρξαντο νὰ θρηνοῦσι καὶ νὰ κλαίουν· ἐν τούτοις:

πιάνουσιν τὸν γέρον,
καὶ πισταγκωνίσασιν τον.

Τὸν ἔφερον δὲ εἰς τὴν πόλιν, ὅπου τὸν ἠγόρασεν ὁ μέγας λογοθέτης, τῇ συναινέσει τοῦ βασιλέως, ἀφ' οὗ ἔμαθεν ὅτι:

Τρεῖς τέχναις κατατετέθειται
Ἡρῶτον, φυσικὸν ἀνθρώπου·
Δεύτερον, τοῦ χρυσαφίου
καὶ τοῦ λίθου τοῦ τιμίου·
Τρίτον περὶ τῶν ἀλόγων.

Ἀμέσως δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν ἐφυλάκισε καὶ διέταξεν ὅπως καθ' ἑκάστην δίδωσιν αὐτῷ ἐν δίπυρον (πισκοῦττιν) «καὶ μίαν βολὰν νὰ πίνῃ.»

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἦλθεν εἰς τὴν αὐλὴν ἔμπορος τις ἐκ Συρίας, ἔχων πολύτιμον λίθον ἐκτιμηθέντα ὑπὸ τῶν χρυσοχόων ἀντὶ ἐξήκοντα χιλιάδων ἀργυρίου καὶ χρυσίου (:)· τοῦτον ἠγόρασεν

εἶναι ταυτώνυμος τῇ λ. φάσκελα, περὶ ἧς ἐν τῷ περὶ ἑκατέρων νεραζαίη τοῦ β' τόμου, τοῦ περὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων συγγράμματος ἡμῶν ὁμιλοῦμεν εἶναι δὲ τὰ φάσκελα χειρονομία ὑβριστικὴ, πρὸς εὐτελεῖς ἀνθρώπους ἀπευθυναμένη· ἡ δὲ λέξις κοροσμένος (korou) εἶναι συνώνυμος τῇ κούρεμα (kuré=le rouvre louppe)· συνήθης δ' ἡ ἔκφρασις Κουρέματα σου! ὁμοειδικῶς λεγομένη πρὸς τινα ἀνόητόν τι εἰπόντα, ἔτι δὲ συνηθεστέρα ἡ: Δὲν πᾶς νὰ κοροσῶσαι! ἐπίσης εὐχρηστος ἐπὶ τῶν ἀνοησίων λεγόντων.—

ὁ βασιλεὺς· ἀλλ' ὅτε ἔφερον εἰς τὸν γέροντα ὅπως τὸν ἐκτιμήσῃ οὗτος εἶπεν ὅτι ἀξίζει τρία κούφια (κούφα) καρύδια· ἐθυμώθη τότε ὁ βασιλεὺς ὑπερβαλλόντως, ἀλλ' ὁ γέρον τῷ εἶπε:

«Τί χολιάζεις, καὶ τίνα πλήσσεις;
 «Γόσα, δέσποτά μου, ἀξίζει,
 «Καὶ εἶπόν σου τὴν ἀληθειαν.
 «Γροίζω, ἀφέντη βασιλεῦ,
 «Τὸ λιθάρι, τὸ (= ὅπερ) φουμίζου,
 «ἔχει σκώληκαν ἀπέσω·
 «Ὅταν οὖν ἔλθῃ τὸ θέρος
 «καὶ νὰ βράσουσι ἡμέραις,
 «θέλει ἀρχίσει τὸ σκουληκιν
 «νὰ κατατρυπᾷ τὸν λίθον.
 «Καὶ λέγω ἂν οὐδὲν πιστεύῃς
 «ὄρισε τὸν καθάτοράν σου (*)
 «ὄρισε τὸν χρυσοχόν σου,
 «καὶ ἂς σχίσουν τὸ λιθάριν,
 «καὶ νὰ ᾄδῃς ἂν ἤματι ψεύστης.»

Οὕτω δὲ ποιήσας ὁ βασιλεὺς, εὗρεν ὅτι ἀληθῆ ὁ γέρον εἶπε καὶ κατέκλεισεν αὐτὸν ἐκ νέου εἰς τὴν φυλακὴν, διατάξας τὸν κελάρην του νὰ τῷ δίδει δύο δίπυρα καθ' ἑκάστην «καὶ δύο φοραὶς νὰ πίνῃ.»

Μετά τινα χρόνον ἐγένετο πρότασις εἰς τὸν βασιλέα νὰ νυμφευθῇ νεάνιδά τινα· ὁ βασιλεὺς τότε ἐζήτησε τὸν γέροντα ὅπως τῷ εἶπῃ οὗτος τὸ φυσικὸν (le naturel) τῆς νεάνιδος. Παραλαβὼν δ' ὁ γέρον αὐτὴν τὴν διέταξε νὰ ἐκδυθῇ πρὸ αὐτοῦ, ἰδὼν δ' ὅτι ἀσυστόλως τοῦτο ἐκείνη ἔπραξεν, ἐπέστρεψε πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τῷ εἶπεν ὅτι κακῆς γυναικὸς κόρη εἶναι, καὶ αὐτὸν θὰ ἀτιμάσῃ ἂν τὴν νυμφευθῇ. Ἐξετάσας δ' ὁ βασιλεὺς τὰ κατὰ τὴν μητέρα τῆς νεάνιδος καὶ ἰδὼν ὅτι ἀληθῆ ὁ γέρον ἐμάντευσεν, ἐκ περιεργείας κινούμενος, τὸν παρεκάλεσε νὰ τῷ εἶπῃ καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ ἐκτίμος κατάγεται γενεᾶς *). Ὁ γέρον, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐνόρκως ὁ βασιλεὺς τῷ ὑπεσχέθη ὅτι δὲν θὰ τον κακοποιήσῃ ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν εἶπῃ, λέγει αὐτῷ ὅτι εἶναι υἱὸς ἀρτοποιοῦ (μάγκιπος). Πλήρης ὀργῆς ὁ βασιλεὺς τρέχει πρὸς τὴν μητέρα του καὶ δι' ἀπειλῶν ἀναγκάζει αὐτὴν νὰ ὁμολογήσῃ τίς ἐστὶν ὁ πατήρ του.

*) Καθάτορας, σημαίνει τορευτὴν πολυτίμων λίθων εἶναι δὲ λ. (ἰταλική) cavatore.)

Ἐκείνη ὁμολογεῖ ὅτι τὸν ἐγέννησεν ἐκ τοῦ ἀρτοποιοῦ Μουσταφᾶ, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς Πέρος ἦν ἄγονος. Τότε ὁ βασιλεὺς, τοῦ γέροντος τὴν σοφίαν θαυμάζων, δωρεῖ αὐτῷ μαργαρίτην, ἀξίας ἐξήκοντα χιλιάδων χρυσοῦ, καὶ τὸν ἐξαποστέλλει εἰς τὴν οἰκογένειάν του, ὅπου ἔζησε πλούσιος καὶ εὐδαίμων. Τὸ δὲ διήγημα καταλήγει διὰ τοῦ ἐξῆς ἐπιμιθίου.

Οὕτως δὲ τιμᾷ ὁ Θεὸς
 τοὺς φρονίμους [τοῦς] ἀνθρώπους.
 Μὲ τὴν γνώσιν ὅπου ἔχει
 κάλιν ὁ πτωχὸς πλουτίζει.

Ἡ διήγησις αὕτη ἦν ἴσως κοινοτάτη, καὶ πολλαὶ παραλλαγὰὶ αὐτῆς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐφέροντο. Οἱ ἐν ἀρχῇ μάλιστα τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Legrand δημοσιευθέντος ποιήματος 19 στίχοι εἰσὶν ἴσως ἀποσπάσματα ἐτέρων δύο ποιημάτων, τὴν αὐτὴν ἐχόντων ὑπόθεσιν, τοῦ μὲν εἰς δεκαπεντασυλλάβους πολιτικούς γεγραμμένου στίχους, τοῦ δὲ ἐπίσης εἰς ὀκτασυλλάβους. Ἡ δὲ τοῦ κ. Legrand εἰκασία, ὅτι οἱ δεκαπεντασύλλαβοι στίχοι ἐτέθησαν πρὸ τῶν ὀκτασυλλάβων, ἐξ ἔθους, δὸς εἰπεῖν, ποιητικοῦ, διότι τοῦτο καὶ εἰς τινα ἄλλα μεσαιωνικὰ ποιήματα συμβαίνει, δὲν φαίνεται ἡμῖν λίαν πιθανή, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον τὸ ποίημα ἄρχεται ἀναμφηρίστως ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ στίχου.

Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων ποιημάτων κατέχομεν καὶ ἡμεῖς ἕτερον, ἀντιγραφὴν ἐκ χειρογράφου, ἀγνωστοῦ ποῦ κατακειμένου, ὑπὸ Γεωργίου Τσαφαλοπούλου, ἀρχαίου ἐλληνοδιδασκάλου ἐν τῇ ἐν Βυτίνῃ τῆς Πελοποννήσου ἐλληνικῇ σχολῇ. Τὸ ποίημα τοῦτο καὶ στιχουργίαν ἔχει ἄπταιστον, καὶ γλῶσσαν καθάρην, στερουμένην τῶν ἀφορήτων βαρβαρισμῶν, ὧν βρίθει τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Legrand δημοσιευθέν. Καὶ ἐν τῷ ποιήματι ταύτῳ ἀναφέρεται ὅτι γέρον τις, πολυ-

*) Τὸ χειρόγραφον φέρει «Νὰ μ' ἐπιχαρῆς τὸν λέγει ὁ βασιλεὺς», ὡς καὶ ἡμεῖς ἀκόμη σήμερον λέγομεν «Νὰ με χαρῆς, Νὰ σε χαρῶ. Ὅθεν ἐσφαλμένως ὁ κ. Legrand διορθοῖ Νὰ μαί πιχαρῆς, τὸν λέγει», ὅπερ οὐδὲν σημαίνει.

μελῆ ἔχων οἰκογένειαν, περιελθὼν εἰς
ἔνδειαν, διότι

ἦλθε δύστυχος ὁ χρόνος,
κ' ἐκουρσεύθηκεν ἡ χώρα,

λέγει εἰς τοὺς υἱοὺς καὶ τοὺς ἐγγόνους
τοῦ νὰ τὸν δέσωσι, καὶ του φέρωσιν ὅπως
τὸν πωλήσωσιν

εἰς τὴν ξακουσμένην πόλιν
τὴν μεγάλην Βυζαντίδα.

Ἐκεῖ ἀντὶ ἑξακισχιλίων ρεαλίων τὸν ἀ-
γοράζουσιν οἱ μεγαστᾶνες, κατὰ παραγ-
γελίαν τοῦ βασιλέως, μαθόντος ὅτι εἶναι
«λιθογνώστης» καὶ ὅτι γνωρίζει «τὴν
φύσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀλόγων.» Ὁ
βασιλεὺς ἀγοράσας αὐτὸν «ἐπρόσταξεν
εὐθέως»

νὰ τοῦ δώκουνε καμάρα,
νὰ τὸν κάμουν καὶ ταῖνι,
ἔν ἀφράτο παξιμάδι
καὶ κρασάκι μίαν κούπαν
νὰ περνᾷ τὴν ζωὴν του.

Μετὰ δύο μῆνας ἔφερον εἰς τὴν ἀγορὰν
ἵππον (φαρῖν=ἰππάριον), ὑπὸ πάντων
ὠραιότατον καὶ εὐγενέστατον ὁμολογού-
μενον. Ἐπιθυμῶν δὲ ὁ βασιλεὺς ὅπως
ἀγοράσῃ αὐτὸν, ἔστειλε τὸν γέροντα ἵνα
τὸν ἐκτιμήσῃ. Ἐκεῖνος πορευθεὶς εἰς
τὴν ἀγορὰν διέταξε τὸν πωλητὴν νὰ ἰπ-
πεύσῃ τὸν ἵππον τοῦτον· εὐθύς δ' ὡς τὸν
εἶδε τρέχοντα, ἀνέκραξε:

χοντρομέρι
ἀργοκίνητο ἔς τὴν στρατά.
Τοῦτο, ἄγῳ καθὼς λογιᾶζω,
πουλαράκι εἶχε μείνει,
ὄρφανόν ἀπὸ μητέρα,
βουδαλάρη τὸ ἐδώκαν,
κ' ἔφαγε βουβάλας γάλα,
καὶ βουβάλας τάξιν ἔχει.

Τοῦτου δ' ἀληθοῦς ἀποδειχθέντος, ἠὺ-
ξύνθη ἡ ἐπιχορήγησις αὐτοῦ κατὰ ἔν ἀ-
κόμη ἀφράτο παξιμάδι καὶ ἑτέραν
κούπαν κρασάκι. Μετὰ δύο πάλιν
μῆνας ἦλθεν ἔμπορός τις ἐκ χωρῶν ἀπω-
τάτων, ἐκ τῶν Ἰνδιῶν, φέρων λίθον πο-
λύτιμον, ἐκτιμηθέντα ὑπὸ τῶν αὐλικῶν
ἀντὶ ἑβδομήκοντα χιλιάδων δουκάτων.
Ὁ βασιλεὺς, ὅπως τὸν ἀγοράσῃ, προ-
σέτρεξε εἰς τὸν γέροντα, ὅστις εὐθύς

ὡς εἶδε τὸν λίθον τὸν πολύτιμον ἀνέ-
κραξε:

Φέρετέ μου βάτου φύλλα,
κ' ἀπὸ σπάρτον μίαν ρίζαν,
νὰ καπνίσωμεν τὸν λίθον,
νὰ φορήσῃ τὸ σκουληκι,
ποῦ τοῦ δίδει τόσῃν λάμψιν.

Τοῦτου δὲ πράγματι γενομένου καὶ
πάλιν ἠὺξύνθη τοῦ γέροντος ὁ μισθὸς
κατὰ ἔν ἔτι δίπυρον, καὶ ἔν ποτήριον
οἴνου.

Μεθ' ἑτέρους δύο μῆνας ὁ βασιλεὺς
ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ μίαν κορασίδα.
Καλέσας δὲ τὸν γέροντα, τὸν παρεκά-
λεσε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μη-
τρὸς τῆς νεάνιδος, ὅπως ἐκφέρῃ τὴν
περὶ ταύτης γνώμην του. Πορευθεὶς δ'
ὁ γέρον ἐκεῖ καὶ τὸ βάδισμα τῆς κόρης
παρατηρήσας, κατενόησεν ὅτι εἶναι κόρη
γυναικὸς διαγωγῆς κακῆς, καὶ ὅτι πολ-
λὴν πίστιν πρὸς τὸν σύζυγόν της δὲν
θὰ τηρήσῃ. Τὰς παρατηρήσεις ταύτας
ἀνεκοίνωσε τῷ βασιλεῖ, ὅστις θαυμά-
σας τοῦ πρεσβύτου τὴν σοφίαν, τὸν
παρακάλεσε νὰ τῷ εἴπῃ ἀπὸ τί γενεᾶν
αὐτὸς εἶναι. Ὁ δὲ γέρον, ἀφ' οὗ πρό-
τερον ὁ βασιλεὺς ὠρκίσθη ὅτι δὲν θὰ
τὸν βλάβῃ οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾗ ἡ ἀπάν-
τησις, εἶπε θαρρῆσας.

Καὶ φουρνάρη γυῖος ὑπάρχεις,
καὶ φουρνάρη τάξιν ἔχεις
καὶ τὴν βασιλείαν πῶχεις
παρὰ φύσιν τὴν ἐπήρες
κ' εἶσαι φυσικὸς χωριάτης.

Ὁ βασιλεὺς τότε ἐκάλεσε τὴν μη-
τέρα του, ἣτις γονυπετήσασα τῷ ὠμο-
λόγησεν ὅτι ἐπειδὴ ὁ πατήρ του ἦν ἄ-
τεκνος, καὶ δὲν θὰ κατέλιπε κληρονόμον
τὸν ἐγέννησεν ἐκ τοῦ φουρνάρη, ὅστις
ἦτο ἀνδρειωμένον παλληκάρη.
Ἀκούσας ταῦτα καὶ θαυμάσας ὁ βασι-
λεὺς ἀπέπεμψε μετὰ πολλῶν δώρων
τὸν πρεσβύτην, ἀφ' οὗ πρῶτον παρ' αὐτοῦ
ἔμαθεν, ὅτι τὴν γέννησίντου ἐμάντευσεν
ἐκ τῶν παξιμαδίων, ἅτινα τῷ ἐδώ-
ρει, διότι

ἀνταμοιβὴν τοιαύτην
χωριανὴν κ' ἀχραιοτάτην
ἔκαμεν εἰς τὴν σοφίαν,
ὡτὰν ἕνας ψωμοπούλης.

Ὁ κύριος Gidel, ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τῶν περὶ τῆς Νεοελληνικῆς φιλολογίας μελετῶν (*Études sur la littérature grecque moderne*), ἐν αἷς μετὰ πολυμαθείας ἐξετάζει τὴν ἐπήρειαν τῶν Φραγκικῶν ᾄσμάτων καὶ διηγήσεων, ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν τοῦ μεσαίωνα ποιημάτων, κατέστησε τοῦ κ. Legrand τὴν ἐκδοσιν πολυτιμωτέραν, γράψας πρόλογον, περὶ τῆς διηγήσεως τοῦ Πτωχολέοντος πραγματευόμενον.

Ἐν τῷ προλόγῳ τούτῳ ὁ κ. Gidel, μετὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ ποιήματος, πραγματεύεται περὶ τῆς ἐποχῆς, εἰς ἣν ἡ διήγησις ἀναφέρεται. Τοιαύτην δ' ὀρίζει τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Φράγκου ἡγεμόνος Ῥοβέρτου de Courtenay, ἐκδιωχθέντος τοῦ θρόνου ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του ἐν ἔτει 1228 μ. Χ. φέρει δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς γνώμης του τὰ ἑξῆς ἐπιχειρήματα: Πατὴρ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ ποιήματι λέγεται (στ. 338) ὁ κύρ Πέρος (= Πέτρος). Πέτρος δ' ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐλέγετο μόνον ὁ Πέτρος de Courtenay, ὁ ἐν ἔτει 1216 ἐκλεχθεὶς αὐτοκράτωρ. « Ἄν πρὸς στιγμὴν ὑποθέσωμεν τοῦτο ἀληθές, προσθέτει ὁ κ. Gidel, τὸ διήγημα τοῦτο μέγα παρέχει ἡμῖν τὸ ἐνδιαφέρον. Βλέπομεν Ἕλληνα, ὑπόδουλον δυναστείας, ἣν ἀπεχθάνεται, καὶ οὐδόλως πλέον ἐκπλησσομεθα διότι ἐπενοήσε τὸν γελοῖον ἐκείνον μῦθον, ὅπως ἐκθέσῃ εἰς τῶν ὑπηκόων του τὴν περιφρόνησιν αὐτοκράτορα, κατέχοντα θρόνον, ἐφ' οὗ οὐδὲν ἐκ τῆς γεννησεῶς του ἐκέκτητο δικαίωμα. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, ὁ υἱὸς ἐνὸς δούλου, ἐνὸς ποταποῦ ἀνδρός, ἐνὸς Μουσταφᾶ, ἦν ἀντικείμενον καταλληλῶτατον πρὸς σατυρισμόν. Ὁ συγγραφεὺς ἐκτύπα οὕτω ταῦτοχρόνως καὶ τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς Τούρκους, διότι τὸ ὄνομα Μουσταφᾶς, ὅπερ ὁ δούλος ἔφερεν, ἦν κοινότατον παρὰ τῆ φυλῆ, ἣτις ἔμελλε νὰ κατακτιῆσθαι βραδύτερον τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἣτις ἐνωρὶς ἐνέπνεε φόβον τοῖς Ἕλλησιν. Οὕτως ὁ Δάντης, ἐπανελάμβανεν ἐν τινι τῶν ᾄσμάτων τῆς θείας

αὐτοῦ Κωμοδίας τὴν ἀλλόκοτον πλάην, καθ' ἣν ὁ Οὐγος Καπέτος ἦν υἱὸς Παρισίου τινὸς κρεοπώλου.»

Ἐκτὸς τούτου ὁ κ. Gidel σημειοῖ τὴν καταφανῆ ὁμοιότητα τὴν ἐπάρχουσαν μεταξὺ τοῦ ποιήματος τοῦ Πτωχολέοντος καὶ γαλλικοῦ τινος μυθιστορήματος ἐπιγραφομένου Eracles, καὶ συγγραφέντος περὶ τὸ 1155 ὑπὸ τοῦ Gautier d' Arras. Ὁ Eracles οὗτος, ὅστις ὡς ἐκ πολλῶν διδομένων ὑποθέτει ὁ κ. Gidel εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἡράκλειος, ἐγεννήθη ἐν Ῥώμῃ ἐκ πατρὸς γερουσιαστοῦ, ὀνομαζομένου Myriados καὶ μητρὸς Κασίνης· ἄγγελος κατὰ τὴν στιγμήν τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ φέρει ἐπιστολήν, ἣν διατάσσει τὴν μητέρα ν' ἀνοίξῃ μόνον ὅταν τὸ τέκνον μάθῃ ν' ἀναγινώσκῃ, ὅταν δὲ τοῦτο ἔμαθε τὴν ἀναγνώσιν ἢ μῆτηρ τῷ ἐγχειρίζει τὴν οὐρανόπεμπτον ἐπιστολήν, ἐξ ἧς μαυθάνουσιν ὅτι ὁ Θεὸς προικίζει αὐτὸ διὰ τριῶν δώρων τῆς γνώσεως τῶν πολυτίμων λίθων, τῆς τῶν ἵππων καὶ τῆς τῶν γυναικῶν.

Ἀπαθανόντος τοῦ Myriados ἡ σύζυγός του πρὸς ψυχικὴν του σωτηρίαν ἐπώλησεν ὅλα τὰ κτήματά της.

Les castiaux, les villes et les ricetés,
Les manoirs et les fermetés

Μὴ ἔχουσα δὲ πλέον χρήματα ὅπως δώσῃ χάριν τῆς ψυχῆς τοῦ συζύγου της ἐπώλησε καὶ τὸ τέκνον της εἰς τινα μεγιστᾶνα τοῦ αὐτοκράτορος ἀντὶ χιλίων βυζαντίων, διὰ τὰ τρία προτερήματά του. Οἱ αὐλικοὶ ἐμπαίζουσι τὸν μεγιστᾶνα ἐκείνον ὡς ἀπατηθέντα, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ διατάσσει νὰ συναθροίσωσιν οἱ ὑπήκοοί του τοὺς πολυτιμωτέρους τῶν λίθους, εἰς ἓνα ὠρισμένον τόπον· τούτου δὲ γενομένου διέταξε τὸν Eracles ν' ἀγοράσῃ εἰς οἵανδήποτε τιμὴν τὸν τιμαλφέστερον ἐξ ὅλων τῶν λίθων τούτων· ἐκεῖνος παριδὼν ὅλους τοὺς λοιποὺς ἀγοράζει ἓνα ἄσημον ὅλως φαινόμενον παρὰ τινος ἐμποροῦ πιπέρεως καὶ κόμεως, δίδει δ' εἰς τὸν ἔμπορον, ἀντὶ τῶν ζητηθέντων ἐξ δηναρίων, τεσσαράκοντα μάρκα. Ὁ αὐτοκράτωρ ὀργί-

ζεται, ἀλλ' ὁ Eracles ἀποδεικνύει αὐτῷ ὅτι ὁ λίθος ἐκεῖνος ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ διαφυλάττῃ ἀπὸ πυρὸς, σιδήρου καὶ ὕδατος τὸν κατέχοντα, τὴν δ' ιδιότητα ταύτην ἤθελεν ἀπωλέσει ἂν ἠγοράζετο ἀνθ' ἑξ ἑκ μόνου δηναρίων. Καὶ ταῦτα ἀποδεικνύει καταδύσας ἐν ὕδατι, βληθεὶς διὰ ξίφους, καὶ εἰς πυρὰν τεθείς καὶ ἀβλαβῆς μένας. Εἰς ἄλλην περίστασιν ἀπέδειξεν ὁ Eracles ἀληθὲς τὸ προτέρημα του τῆς γνώσεως τῶν ἵππων, καὶ ἄλλοτε τὸ τῆς γνώσεως τῶν γυναικῶν ἐκλέξας διὰ τὸν αὐτοκράτορα, μεταξὺ πολλῶν θυγατέρων μεγάλων οἰκογενειῶν νύμφην ἐκ γένους μὲν ἀσήμου, ἀλλὰ διὰ μεγάλων πεπροικισμένην ἀρετῶν.

Ὁ Paulin Paris, ὅστις ἐν τῇ φιλολογικῇ ἱστορίᾳ του τῆς Γαλλίας πολλά περὶ τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Gagner d' Arras ἔγραψε, ¹⁾ εὐρίσκει ὁμοιότητα πρὸς τὴν περὶ τῶν προτερημάτων τοῦ Eracles διήγησιν, ἐν τῷ Ἰνδικῷ μύθῳ, τῷ περιγράφοντι τὰ συμβάντα τοῦ Νάλα καὶ τῆς Δαναϊαντῆς. Ἐκεῖ ὁ ἦρας, μετημφισμένος εἰς ἠνίοχον τοῦ βασιλέως Ῥιτουπάρνα, λέγεται ἀπαράμιλλος ὡς πρὸς τὴν γνώσιν τῶν ἵππων, καὶ μεταξὺ πολλῶν τοιούτων ἀρίστων θεωρουμένων, ἐκλέγει ἓνα κατὰ τὸ φαινόμενον εὐτελῆ, ὅστις ὅμως μετέπειτα ἐδείχθη ὑπέρτερος πάντων τῶν λοιπῶν.

Πρὸς τούτοις ἐν τινι συλλογῇ ἀραβικῶν καὶ τουρκικῶν μύθων ἐκδοθείση ὑπὸ Δ. Κ. Ἀσλάνη τοῦ Βυζαντίου, ἐδημοσιεύθη ὁ ἀκόλουθος μῦθος, ὅμοιος τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Πτωχολέοντος, ἐνῶ ἡ σκηνὴ ὑποτίθεται ἐν Περσίᾳ.

«Περιηγητῆς τις ὁδεύων ἔφθασεν εἰς ἓνα κράτος τῆς Περσίας· μαθὼν δὲ ὅτι αὐτὸ εἶχεν ἄπειρα διαμάντια, καλοὺς ἵππους, καὶ καλοὺς ἀνθρώπους, ἐπαρουσιάσθη δι' ἀναφορᾶς του εἰς τὸν Σουλτάνον τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης, ἐξαιτῶν νὰ τὸν παραλάβῃ εἰς τὸ παλάτιόν του, ὡς πραγματογνώμονα τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν, ἀπὸ τὰ ὅποια εἶχεν ὁ Σουλτάνος

πολλά· ἐδέχθη τὴν αἴτησίν του ὁ Σουλτάνος, καὶ παρουσιάσας τὸν περιηγητὴν ἐνώπιόν του, τῷ ἔδειξεν ἓνα ἀδάμαντα πολύτιμον διὰ νὰ τὸν ἐκτιμήσῃ· ὁ περιηγητῆς θεωρήσας τὸν ἀδάμαντα, εἶπεν εἰς τὸν Σουλτάνον· «ἐὰν ὁ ἀδάμας οὗτος δὲν ἤθελεν ἔχῃ εἰς τὸ κέντρον του ἐν ψῆγμα μαύρης ἄμμου, δὲν ἤθελεν ἐκτιμηθῆ μετὰ ὅλα τὰ χρήματα τοῦ κόσμου.» ὁ Σουλτάνος τῷ ἐζήτησεν ἀπόδειξιν· ὁ δὲ περιηγητῆς ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ σχίσῃ τὸν ἀδάμαντα, καὶ νὰ ἐξάξῃ τὴν μέλαιναν αὐτὴν ἄμμον· τῷ ἐδόθη ἡ ἄδεια, ἔσχισε τὸν ἀδάμαντα, καὶ ἐξαγαγὼν τὴν ἄμμον, τὴν ἐνεχείρησεν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅστις θαυμάσας τὴν γνώσιν τοῦ περιηγητοῦ, διέταξε νὰ τῷ δίδεται δι' ἀνταμοιβὴν μία ὀκκὰ κρέατος κάθε ἡμέραν ἐφ' ὄρω ζωῆς του· τῷ εἶπε δὲ νὰ παρουσιασθῇ τὴν ἐπιούσαν διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τοὺς ἵππους του.

Ἐπαρουσιάσθη ὁ περιηγητῆς τὴν ἐπιούσαν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅστις διέταξε νὰ φέρουν τὸν καλλίτερον ἵππον του διὰ νὰ τὸν ἐκτιμήσῃ· ὁ περιηγητῆς μόλις εἶδε τὸν ἵππον, καὶ εἶπεν εἰς τὸν Σουλτάνον· «ὁ ἵππος αὐτὸς ἤθελεν εἶσθαι ἀμίμητος, ἐὰν δὲν εἶχε φυσικὸν ἐλάττωμα τὸ νὰ κυλίεται εἰς τὸ ὕδωρ, ἅμα ὅτε ἤθελε περάσῃ ῥύακα, ἢ κανένα ποταμὸν, καθότι μικρὸς ὢν ἐτρέφη πολὺν καιρὸν ἀπὸ τὸ γάλα μιᾶς Βουβάλου, ἣτις ἦτον εἰς τὸν αὐτὸν σταῦλον, ὅπου εἶχεν ἀνατραφῆ καὶ ὁ ἵππος.» ὁ Σουλτάνος ἐζήτησε πάλιν ἀπόδειξιν, ὁ δὲ περιηγητῆς εἶπε νὰ καβαλικεύσῃ εἰς ἵππεὺς τὸν ἵππον, καὶ νὰ περάσῃ τὸν ἔμπροσθεν τοῦ Παλατίου ῥύακα, καὶ θέλει ἀποδειχθῆ πραγματικῶς· ὁ δὲ Σουλτάνος διέταξεν εὐθὺς νὰ γίνῃ· ἀλλὰ μόλις ὁ ἵππος εἰσῆλθεν εἰς τὸν ῥύακα καὶ πάραυτα ἔπεσε κυλιόμενος εἰς τὸ ὕδωρ· θαυμάσας δὲ ὁ Σουλτάνος καὶ τὴν περὶ τοὺς ἵππους γνώσιν τοῦ περιηγητοῦ, διέταξε νὰ τῷ προστεθῇ ἄλλη μία ὀκκὰ κρέατος, εἰπὼν εἰς τὸν περιηγητὴν νὰ παρουσιασθῇ πάλιν διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ ὅσους ἀνθρώπους ἤθελε τῷ παραστήσει.

1) Paulin Paris, Histoire littéraire de France t. XXII p. 794—867.

«Τὴν ἐπαύριον ἐπαρουσιάσθη ὁ περιηγητής εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅστις διατάξας ὅλους τοὺς περὶ αὐτὸν νὰ ἐξέλθωσιν, εἶπε πρὸς τὸν περιηγητήν· «τίς ἡ ἀνάγκη νὰ ζητῶμεν διὰ νὰ εὐρωμεν τὰς φυσικὰς ἀρχάς, τὰς ιδιότητας, καὶ τὸν τρόπον ἄλλων ἀνθρώπων; θέλω νὰ μὲ εἰπῆς, εἰάν ἐγὼ εἶμαι γνήσιος υἱὸς τοῦ πατρός μου τοῦ Σουλτάνου ἢ ὄχι; ὁ περιηγητής εὐθύς ἀπεκρίθη, «ὄχι· σὺ εἶσαι υἱὸς τοῦ Κασάππαση (μακέλη τοῦ παλατίου), καὶ εἰάν θέλῃς ἀπόδειξιν, βιάσθην τὴν μητέρα σου νὰ σοὶ εἰπῇ τὴν ἀλήθειαν, εἰάν δὲ εὐρεθῶ ψεύστης εἰς ταῦτο, θανάτωσαί μεν. Θυμωθεὶς ἐπὶ τούτῳ ὁ Σουλτάνος δράττει τὴν σπάθην του, εἰσέρχεται εἰς τὴν μητέρα του, τὴν βιάζει νὰ τῷ εἰπῇ τὴν ἀλήθειαν, προσθεὶς ὅτι, ὡς μητέρα του δὲν θέλει τὴν βλάψῃ ὅπως ἂν ἔσχε τὸ πρᾶγμα, ἀρκεῖ μόνον νὰ τῷ εἰπῇ τὴν ἀλήθειαν· βιασθεῖσα ἡ μήτηρ τοῦ Σουλτάνου, τελευταῖον ὁμολόγησεν εἰς τὸν υἱὸν της· «ὁ πατήρ σου υἱέ μου ἦταν ἄτεκνος, τὸ ὅποιον αὐτὸ θεωροῦσα ἐγὼ, καὶ σκεπτομένη ὅτι ὁ θρόνος ἠθέλε πέσει εἰς ἄλλου χεῖρας, εἰσῆξα κρυφίως τὸν Κασάππασην τοῦ Παλατίου, καὶ σὲ συνέλαβον ἀπὸ αὐτὸν, ἰδοὺ, υἱέ μου αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια, καὶ ὅτι ἀγαπᾷς κάμε εἰς ἐμέ.» Ἀπορήσας ὁ Σουλτάνος ἐπὶ τούτῳ, ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸν θάλαμον τῆς μητρός του, καὶ προσκαλέσας τὸν περιηγητήν, τῷ εἶπε· «δὲν εἶναι τόσον παράδοξον τὸ νὰ γνωρίζῃς τοὺς ἀδάμαντας, καὶ τοὺς ἵππους, καθότι αὐτὸ εἶναι τέχνη· ἀλλ' ὅτι ἐγὼ εἶμαι υἱὸς τοῦ Κασάππαση πόθεν τὸ ἐγνώρισες;» ὁ περιηγητής ἀπεκρίθη· «ἀπὸ τὴν ἀνταμοιβὴν τὴν ὅποιαν μ' ἐχορήγησες καθότι εἰάν ἦσο υἱὸς βασιλέως, ἠθέλες διατάξῃ νὰ μοὶ δοθῶσι τόσα χρήματα· ἐπειδὴ ὅμως μὲ ἀντέμειψας μὲ κρέας, ἐκ τούτου ἀπέδειξας τὴν φυσικὴν σου ἀρχὴν ὅτι εἶσαι υἱὸς Κασάππαση, καὶ ὄχι υἱὸς Σουλτάνου.» τότε ὁ Σουλτάνος, χορηγήσας εἰς αὐτὸν μίαν ποσότητα χρημάτων, τῷ παρήγγειλε ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸ κράτος του χωρὶς νὰ ἐξηγηθῇ μη-

δέν τι περὶ τούτου εἰς κανένα ἄλλον ¹⁾».

Τοιαύτη ἡ τοῦ Πτωχολέοντος ἱστορία, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Legrand ἐκδοθὲν ποίημα. Ἴσως ἡ λεπτολόγος τῶν τοιούτων ἔργων ἐξέτασις θεωρηθῇ ὑπὸ τινων ἄσκοπος ὅλως καὶ περιττὴ, καὶ ἔλλειψιν ἐξελέγχουσα ἄλλων σπουδαιότερων θεμάτων πρὸς συζήτησιν καὶ μελέτην. Καὶ ἂν μὲν τὰ ἔργα ταῦτα ἐξητάζοντο ὑπὸ καλλιλογικὴν καὶ αἰσθητικὴν ἔποψιν, ἢ παρατήρησις αὐτῆ ἠθέλεν εἶσθαι ἀναμφιλέκτως ὀρθή. Ἀλλ' ἐκ τῶν τοιούτων ἔργων οὐ μόνον πολυτίμους ἐνίοτε πληροφορίας ἀρνούμεθα, ἀλλὰ καὶ πρὸς διαφώτισιν τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ τῆς ἐν γένει ἱστορίας τοῦ ἔθνους ἡμῶν πολλὰ ἐξάγομεν. Οὕτω διὰ τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Gidel περὶ τῆς Νεοελληνικῆς φιλολογίας κατεδείχθη ἡ ἐπιρροὴ τοῦ φραγκικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ποιημάτων ἀπὸ τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος, διὰ δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Buchon ἐκδοθέντων ἐμμέτρων χρονικῶν ἢ ἱστορία τῆς φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι οὐκ ὀλίγον διεφωτίσθη.

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΛΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΥ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

(Συνέχεια. Ἰδὲ φυλλ. Ζ')

Τοιοῦτο σύστημα γραφῆς φαίνεται δύσφορον καὶ ἀφυές, εἶναι ὅμως τοιοῦτο πραγματικῶς, εἰάν τὸ μεταχειρισθῇ τις εἰς τὰς λίαν ἐπιδεξίως συνηρμολογημένας καὶ πλουσίας εἰς πρωτότυπα νεωτέρας γλώσσης. Ἐν μονοσυλλάβοις ὅμως γλώσσαις, ὡς ἐν παραδείγματι ἐν τῇ κινεζικῇ, ὁ τρόπος οὗτος τοῦ γράφειν ἔχει ὅλως ἰδιάζουσαν ἀξίαν· σημείον τι ἐπὶ παραδείγματι, ἐν τῇ κινεζικῇ γλώσσῃ ἔχει συλλαβικὴν ἀξίαν pa· ἄνευ δὲ τῶν ἐγγύς παρατιθεμένων προσδιοριστικῶν σημείων, ἠθέλεν ἀμφιβάλλει ὁ Κινέζος περὶ τῆς σημασίας τῆς εἰκόνης pa· βλέπων τουναντίον πλησίον αὐτῆς τὴν

1) Δ. Χ. Ἀσλάνη τοῦ Βυζαντίου, Μῦθοι μυθιστορικῆ καὶ διηγήματα· 1860 σ. 66—69.